

**ЎЗБЕК БОЛАЛАР ФОЛЬКЛОР РАҚСЛАРИДА
МУСИҚАНИНГ ЎРНИ ВА АҲАМИЯТИ**

Нодира Алимджанова,

*Ўзбекистон давлат хореография академияси
“Санъат назарияси ва тарихи”
кафедраси мудири, доцент в.б.*

Тўмарис Аъзам Бутунбоева,

*Ўзбекистон давлат хореография академияси
ўқитувчиси Ph.D.*

Аннотация. Мазкур мақолада ўзбек болалар фольклор рақсларининг шаклланиш босқичлари ва тараққиётида муסיқанинг ўрни ҳамда аҳамияти ҳақида фикр юритилади.

Калит сўзлар. муסיқий мерос, фольклор рақслари, маросим кўшиқлари, болалар, анъана, ўйин, қадрият.

Мутахассисларнинг фикрича, “Ҳар бир миллий рақс ўзи мансуб халқнинг миллий хусусиятларини акс эттиради ва халқ муסיқаси ҳамда кўшиқлари билан чамбарчас боғлиқ бўлади. Миллий рақс – халқ томонидан яратилади ва унинг маданий тараққиётида муҳим аҳамият касб этади”¹. Зеро, болалар фольклор рақсларида ҳам энг қадимги анъаналаримиз, урф - одатларимиз намоён бўлади.

Болалар фольклор рақслари кичкинтойларга гўзалликни ҳис қилишни, ватанни, табиатни севишни ва қадрлашни ўргатади. Барча шаклланиш

¹ Володькина Н.А. Урок народно-сценического танца. Санкт-Петербург, изд. Планета музыки, 2019. с.7.

босқичларида унинг ўзига хос хусусиятлари халқнинг ўтмиши, миллий характери билан узвий боғланган ижро ва ижод жараёнларининг ўзаро муносабатларида такомиллашади.

Болалар фольклор рақсларининг мусиқа билан уйғунлиги мамлакатимизнинг ҳар бир гўшасида маросим қўшиқлари ўзига хос бетакрорлиги билан ажралиб туради. Уларда ҳар бир худуднинг ўзига хос нақши, ранг ва услублари мавжуд. Мусиқа ва рақс ўртасидаги мутаносиблик жуда қадим тарихга эга ва рақснинг умумий яхлитлигини таъминлайди. Ҳаракат ва имо-ишораларни тўғри бажариш, гавда ҳамда оёқ ҳолатларини бир-бирига боғлиқ ҳолда аниқ ифодалаш зарур.

Вилоятлар кесимида фольклор рақсларнинг мусиқа билан уйғунликдаги ўзига хос фарқ ҳақида гапирганда, халқимиз анъаналарининг бой ва хилма-хиллигига эътибор бериш керак. Айниқса, “Чағоллоқ” (Хоразм), “Майдаё, майда” (Андижон), “Ким оладиё, шугинани ё” (Сурхондарё), “Сумалак сайли” (Фарғона), “Тулкичам” (Тошкент), “Саваг тўқиш” каби рақс композицияларининг баркамоллигида мусиқа жуда катта аҳамиятга эга. Хореограф билан фикрлашиб, мусиқа ўқитувчиси томонидан тўғри танланган мусиқа ҳам томошабинга, ҳам ижрочига эстетик завқ бағишлайди.

Энг қадим замонлардан бошлаб, фольклор рақс анъаналари, ижро услуби ўзининг пластик тасвирий воситаларига эга бўлиб, улар тарихий, ижтимоий ва географик шароитлар таъсирида шаклланади. Илк болалар фольклор рақсларида асосан тепки, қарсак ва таёқлардан ҳам фойдаланишган. Кейинчалик предметли рақслар деб ном олган йўналиш меҳнат куруллари ҳамда маиший турмушда ишлатиладиган пиёла, ликоб, ангишвона каби буюм билан ижро этилган. Мавсумий рақсли қўшиқларнинг маълум мақсадга йўналтирилганлиги уларнинг мусиқий шеърини мазмуни ва бадиий шаклланишининг асоси ҳисобланади.

Бугунги кунда ҳам замонавий рақс таълимида болаларга рақс ҳаракатлари ва ҳолатлари мусиқа билан боғланган ҳолда ўргатилади. Биринчи

навбатда мусиқанинг оҳангдорлиги, рақслардаги кувноқлик ва жўшқинлик кучайтиради, кичкинтойларнинг эътиборини ўзига тортади. Болаларнинг либослари ҳам мусиқага мос зангори, пушти, қизил, сариқ, бинафша, оқ каби ёрқин рангларда мақсадга мувофиқ. Тақинчоқларда ҳам болаларнинг беғубор руҳий оламларига мос ранглар танланиши керак.

Фольклор асарларида рақс ҳаракатлари орқали миллий қадриятлар ва урф- одатлар, халқимизнинг улар билан боғлиқ характерли белгиларни намоёниш этилади.

Учинчи Ренессанс пойдеворини яратишда миллий маданиятимиз, санъатимиз тарихини ўрганиш ва янада ривожлантириш болалар тарбиясида муҳим аҳамиятга эга. миллий фольклор санъатига бўлган эътибор ҳам ўтган йиллар мобайнида кучайди. Ҳар бир вилоятнинг болалар фольклор - этнографик ансамбллари халқимизнинг қадимги анъаналарини ўзида мужассам этган воқеликка муносабатини ўзига хос ифодалаш услубларини топган. Уларнинг ҳар бири бетакрорлиги билан халқ маънавиятининг, миллий мусиқа ва рақс санъати тараққиётида муҳим воқеа ҳисобланади. Майин, ёқимли, жарангдор мусиқа рақсга руҳ бағишлайди, жонлилик киритади, унинг таъсирчанлигини оширади. Ҳамда ўсиб келаётган ёш авлод қалбида она юртга, миллий қадриятларга муҳаббат туйғуларини уйғотади.

Болалар фольклор рақсларининг ижтимоий ҳаётимиздаги маданий-маърифий ўрнини белгилашда йўқолиб бораётган рақсларни тиклаш, либослар, безаклар ва тақинчоқларнинг номлари, рақс ҳаракатлари, ҳолатлари, имо - ишораларга оид атамаларнинг каталогини тузиш, мобил иловасини яратиш каби муаммоларни ҳал қилиш долзарб аҳамият касб этади.

Фойдаланилган адабиётлар:

1. Ўзбекистон Республикаси Президенти Ш.М.Мирзиёевнинг ижодкор зиёлилар билан учрашуви ЎЗА, 2017 й., 3 август.
2. Ўзбекистон Миллий энциклопедияси. 5-ж. “Ўзбекистон миллий энциклопедияси” давлат нашриёти, Т.2003.
3. Авдеева Л. Ўзбек миллий рақси тарихидан. М.Турғунбоева номидаги “Ўзбекрақс” миллий рақс бирлашмаси. Т.2001.
4. Мусақулов А. “Ўзбек халқ лирикаси”. “Фан”; Т. 2010.
5. Володькина Н.А. Урок народно-сценического танца. Санкт-Петербург, изд. Планета музыки, 2019.
6. Жабборов И. “Ўзбек халқи этнографияси” Т. 1994.